

บทความวิจัย (Research Article)

การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
Student Affairs Administration According to the Four Brahmavihara of
Secondary School Administrators Under the Office of Khon Kaen
Secondary Educational Service Area

ศิริลักษณ์ นิสสัยพันธุ์¹, พระฮอนด้า วาทสวุธ² สุนทร สายคำ³

Siriluk Nissaiaphan¹ Phra Honda Vadasuddo² Sunthon Saikham³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand^{1,2,3}

Received: April 11, 2023 Revised: May 30, 2023, Accepted: June 1, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียน ตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น จำนวน 364 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดด้านส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน รองลงมา ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ด้านสุขภาพอนามัย 2) แนวทางในการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในประเด็นต่อไปนี้ ประกอบด้วย 1. โรงเรียนควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารของผู้ประกอบการและผู้จำหน่ายอาหารโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นประจำ ร้านจำหน่ายอาหารในโรงอาหารของโรงเรียนได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน Clean Food Good Taste 2. โรงเรียนควรจัดการอบรม เพื่อให้เพื่อนช่วยเป็นพี่ปรึกษาให้เพื่อนนักเรียน และจัดให้มีห้องแนะแนวเพื่อให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ทั้งด้านการเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับเพื่อนและสังคม การให้คำปรึกษาในเรื่องปัญหาสุขภาพจิต โดยไม่เปิดเผยข้อมูลนักเรียน 3. โรงเรียนควรจัดให้มีกิจกรรมการแข่งขันกีฬาชนิดต่าง ๆ ของนักเรียนทั้งกีฬาภายในและส่งตัวแทนนักกีฬาไปร่วมแข่งขันในระดับต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านกีฬาของนักเรียน

คำสำคัญ : การบริหาร, งานกิจการนักเรียน, หลักพรหมวิหาร 4, ผู้บริหารโรงเรียน

¹ Corresponding author, Tel. 0994717161, Email: 6405205030@mcu.ac.th

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the condition of student affairs administration of secondary school administrators under the Office of Khon Kaen Secondary Educational Service Area; 2) to propose guidelines for student affairs administration according to the Four Brahmovihara of secondary school administrators under the Office of Khon Kaen Secondary Educational Service Area. The sample group included 346 school administrators and teachers in secondary schools under the Office of Khon Kaen Secondary Educational Service Area. The research tools were a questionnaire with a reliability value of 0.95 and an interview form. Data were analyzed by finding the following statistics: frequency, percentage, mean, and standard deviation, and content analysis was used to interpret the qualitative data. The research results found that: The student affairs administration of secondary school administrators under the Office of Khon Kaen Secondary Educational Service Area, in overall and aspect perspectives, was statistically rated at the highest level. The aspect with the highest mean was promoting democracy in schools, followed by the student support system, respectively. The aspect with the lowest mean was health. 2) The guidelines for student affairs administration according to the Four Brahmovihara of secondary school administrators under the Office of Khon Kaen Secondary Educational Service Area were that administrators should focus on the following issues: schools should regularly inspect food quality of food operators and food vendors by health officials. Food shops in the school cafeteria should be certified with Clean Food Good Taste standards. (2) Schools should organize training for friends to help mentor fellow students and set up a supervision room to advise students on both learning and adaptation to friends and society and mental health counseling without disclosing student information. (3) Schools should organize various kinds of sports competitions for students, including intramural sports, and send sports representatives to compete at various levels to develop students' sports abilities.

Keywords: Administration, Student Affair, Four Brahmovihara, Administrator

บทนำ

ความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องมาจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2573 (Sustainable Development Goal : SDGs 2030) ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน รวมทั้งผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ประกอบกับแรงกดดันจากภายในประเทศ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลให้ประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้ การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง

ทัศนคติความเชื่อค่านิยมวัฒนธรรมและพฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหาหลายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพของคนไทยทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัวอย่างมีความเหลื่อมล้ำในโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. (2560 - 2579) เพื่อให้สามารถนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอีก 20 ปีข้างหน้า (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545; วิวัฒน์ ตูจันงค์, สาริศา เจนเข้ว่า และสุนทร โคตรบรรเทา, 2562; ชญรัฐ อิมโสมนัสสกุล, 2558)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น (2565) ได้มีการขับเคลื่อนและยกระดับคุณภาพการศึกษาภายใต้แนวคิด “สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน วิถีใหม่ วิถีคุณภาพ” โดยกำหนดจุดเน้นและขอบข่ายภารกิจงานกิจการนักเรียนของกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ประกอบด้วย ด้านการแนะแนว ด้านสุขภาพอนามัย ด้านกีฬา และนันทนาการ ด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียน ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ด้านวินัยนักเรียน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และมีนโยบายให้สถานศึกษาบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ ซึ่งหลักธรรมสำหรับนักบริหารที่สำคัญ ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนได้นำไปปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น เพื่อให้ได้สารสนเทศในการส่งเสริมการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนจึงได้ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น และเสนอแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียน ตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น อยู่ในระดับใด
2. แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงานกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียนมีความสำคัญมาก เป็นงานที่สนับสนุนงานด้านการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การบริหารกิจการนักเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ภายในโรงเรียน โดยผ่านกิจกรรมหลากหลายที่โรงเรียนจัดขึ้นโดยครูและนักเรียน มีโอกาสสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาชีวิตร่วมกัน ช่วยเหลือนักเรียนในด้านการเรียนหรือความประพฤติ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจนำไปสู่การเป็นคนดีของสังคมต่อไป มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการบริหารงานกิจการนักเรียนไว้สอดคล้องกัน เช่น ญัฐนนท์ คำชาย (2562) ให้นิยามว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการให้บริการต่างๆ แก่นักเรียน ประกอบด้วย การรับนักเรียน การปฐมนิเทศ การจัดนักเรียน เข้าชั้นเรียน การควบคุมเวลาการเรียน การมอบงานให้นักเรียนทำการประเมินผลการเรียน การรายงานผล การนิเทศ การจัดโปรแกรมพิเศษแก่นักเรียนที่มีปัญหา การรักษาวินัย การแนะแนว การสาธารณสุข การช่วยเหลือนักเรียนในด้านส่วนตัวและภาวะอารมณ์ กัญพัฒน์ แพงदान. (2564) สรุปว่า การบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนเป็นการจัดการบริหารในรูปแบบการให้บริการด้านต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนงานทางวิชาการในชั้นเรียนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สุรพัชร เกตุรัตน์ (2561) กล่าวว่า การบริหารกิจการนักเรียนเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนานักเรียน ให้มีคุณภาพเหมาะสมตามควรแก่วัย มีทักษะการดำเนินชีวิต ช่วยเหลือตนเองได้ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และศีลธรรมจริยธรรม รวมทั้งดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข

จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อบ่งชี้การบริหารงานกิจการนักเรียนตามกรอบแนวคิดของ Hoy & Mislal (2012); สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556); สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. (2565); ญัฐนนท์ คำชาย (2562); สุรพัชร เกตุรัตน์. (2561); กัญพัฒน์ แพงदान. (2564) พบว่า มีการดำเนินงาน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านงานแนะแนว ด้านสุขภาพอนามัย ด้านกีฬาและนันทนาการ ด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียน ด้านประชาธิปไตยในโรงเรียน ด้านวินัย ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

หลักพรหมวิหาร 4

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจฺ ตีโต) (2552); พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538); พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546); พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2547); มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ไว้สอดคล้องกันดังนี้

พรหมวิหาร 4 หรือ **พรหมวิหารธรรม** เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่

เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบบแผนผสมผสาน (Convergent design) เป็นการออกแบบการวิจัยโดยมีการดำเนินการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อม ๆ กันมีลำดับความสำคัญเท่า ๆ กัน ผู้วิจัยจะแยกการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลออกจากกันโดยจะรวมข้อมูลทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด (Creswell, 2015 อ้างถึงในสัมฤทธิ์ กางเพ็ง และคณะ, 2565) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น จำนวน 364 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การผสมผสานและสรุปผลการวิจัย เป็นการนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองชุดของการวิจัยจากการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 และข้อ 2

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกด้าน โดยด้านที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน รองลงมา ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัย ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ด้านวินัย

นักเรียน ด้านงานแนะแนว ด้านกีฬาและนันทนาการ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียน ต่ำที่สุด ด้านสุขภาพอนามัย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน มีดังนี้

1.1 ด้านงานแนะแนว โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด คือ โรงเรียนจัดให้ทำคำสั่งแต่งตั้งครูหัวหน้างานแนะแนวและครูเจ้าหน้าที่งานแนะแนว รองลงมา โรงเรียนมีการจัดให้มีห้องหรือหน่วยบริการแนะแนวไว้อย่างถูกต้องเหมาะสม โรงเรียนสนับสนุนด้านงานแนะแนวแก่นักเรียน โดยให้มีการส่งเสริมสำรวจปัญหาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

1.2 ด้านสุขภาพอนามัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนส่งเสริมถึงการจัดห้องพยาบาลที่ถูกสุขลักษณะอากาศถ่ายเทสะดวกและมีเพียงพอต่อการรับบริการของนักเรียน รองลงมาคือ โรงเรียนให้ความสำคัญในการดูแลความสะอาดและปลอดภัยของนักเรียน โรงเรียนจัดให้มีการจัดทำแผนการปฏิบัติการงานด้านสุขภาพของนักเรียน โรงเรียนจัดสนับสนุนให้มีการบริการน้ำดื่มให้นักเรียนสะอาดและเพียงพอต่อความต้องการ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้านสุขภาพอนามัย ต่ำที่สุด โรงเรียนส่งเสริมการจัดห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอต่อการให้บริการภายในโรงเรียน

1.3 ด้านกีฬาและนันทนาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนมีแผนการดำเนินงานส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการ รองลงมา โรงเรียนจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการมีจำนวนเพียงพอ โรงเรียนมีบุคลากรที่ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมนันทนาการที่มีความรู้ความสามารถ โรงเรียนจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการมีจำนวนเพียงพอ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้านกีฬาและนันทนาการ ต่ำสุด โรงเรียนมีสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมนันทนาการ

1.4 ด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนมีคำสั่งแผนงานในการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียน รองลงมา โรงเรียนมีเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอกในการแก้ไขพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ และโรงเรียนสนับสนุนและตระหนักถึงการแก้ไขพฤติกรรมติดตามพฤติกรรมและนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของครูปกครอง ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 การส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียน ต่ำที่สุด โรงเรียนตระหนักถึงการจัดกิจกรรมเหมาะสมกับ สถานการณ์ในปัจจุบันและคำนึงถึงความปลอดภัยของนักเรียน

1.5 ด้านประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง จัดให้มีการเลือกตั้งประธานนักเรียนและคณะกรรมการนักเรียน รองลงมา โรงเรียนจัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนักเรียนหรือกิจกรรมสภานักเรียนของโรงเรียนตามระเบียบของสถานศึกษา โรงเรียนจัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนักเรียนหรือกิจกรรมสภานักเรียนของโรงเรียนตามระเบียบของสถานศึกษา และ โรงเรียนไม่ปิดกั้นนักเรียนในการแสดงความคิดเห็นเรื่องสิทธิเสรีภาพและการเมือง ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้าน

ด้านประชาธิปไตยในโรงเรียน ต่ำที่สุด โรงเรียนจัดอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.6 ด้านวินัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร ๔ สูงสุด คือ โรงเรียนจัดให้มีการแต่งตั้งคำสั่งหัวหน้างานและครูรับผิดชอบดูแลงานระเบียบวินัยโดยพิจารณาจากความสามารถและความเหมาะสม รองลงมา คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดอบรมและควบคุมดูแลความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน ให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกฏ ระเบียบ ของโรงเรียน โรงเรียนจัดให้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานและขอข่ายหน้าที่งานระเบียบวินัยอย่างเป็นรูปธรรม และโรงเรียนให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกฏ ระเบียบ ของโรงเรียน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับ การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้านวินัย ต่ำที่สุด โรงเรียนจัดทำคู่มือนักเรียนที่บรรจกระเบียบและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบอย่างสม่ำเสมอ

1.7 ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนจัดให้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานและขอข่ายหน้าที่งานระเบียบวินัยอย่างเป็นรูปธรรม รองลงมา โรงเรียนจัดให้มีการแต่งตั้งคำสั่งหัวหน้างานและครูรับผิดชอบดูแลงานระเบียบวินัยโดยพิจารณาจากความสามารถและความเหมาะสม โรงเรียนจัดทำคู่มือนักเรียนที่บรรจกระเบียบและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบอย่างสม่ำเสมอและโรงเรียนให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกฏ ระเบียบ ของโรงเรียน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ต่ำที่สุด โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดอบรมและควบคุมดูแลความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน

1.8 ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับของการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สูงสุด โรงเรียนมีระบบการส่งต่อนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ รองลงมา โรงเรียนมีเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอกในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมีคำสั่ง/แผนงานดำเนินการคัดกรองนักเรียนและการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนสนับสนุนและตระหนักถึงการประสานงานกับครูที่ปรึกษาในการแก้ปัญหาของนักเรียนเป็นรายบุคคล ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ต่ำที่สุด โรงเรียนมีแผนงานและกิจกรรมที่หลากหลายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ที่สำคัญ ได้แก่

2.1 จัดกิจกรรมการให้คำปรึกษาการแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ
2.2 ส่งเสริมการตรวจสอบสุขภาพของนักเรียนเป็นประจำทุกปี
2.3 จัดให้มีแผนการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านกีฬาและนันทนาการ

2.4 อบรมให้ความรู้เรื่องในการปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีของชาติตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.5 แต่งตั้งคณะทำงานกำกับดูแลความประพฤตินักเรียน

2.6 ใช้แอปพลิเคชันในการกำกับติดตามการเรียนรู้ การเข้าออกโรงเรียน การตัดคะแนนความประพฤติของนักเรียน และการรายงานข้อมูลแก่ผู้ปกครอง

2.7 จัดให้มีการคัดกรองนักเรียนรายบุคคล การประเมิน SDQ การสร้างระบบดูแลช่วยเหลือภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานภาครัฐเพื่อการส่งต่อ

2.8 จัดอบรมให้นักเรียนมีความรู้เรื่องบุรีไฟฟ้าและสารเสพติดรูปแบบใหม่ ๆ การให้โทษต่อร่างกายและความผิดทางกฎหมาย

อภิปรายผล

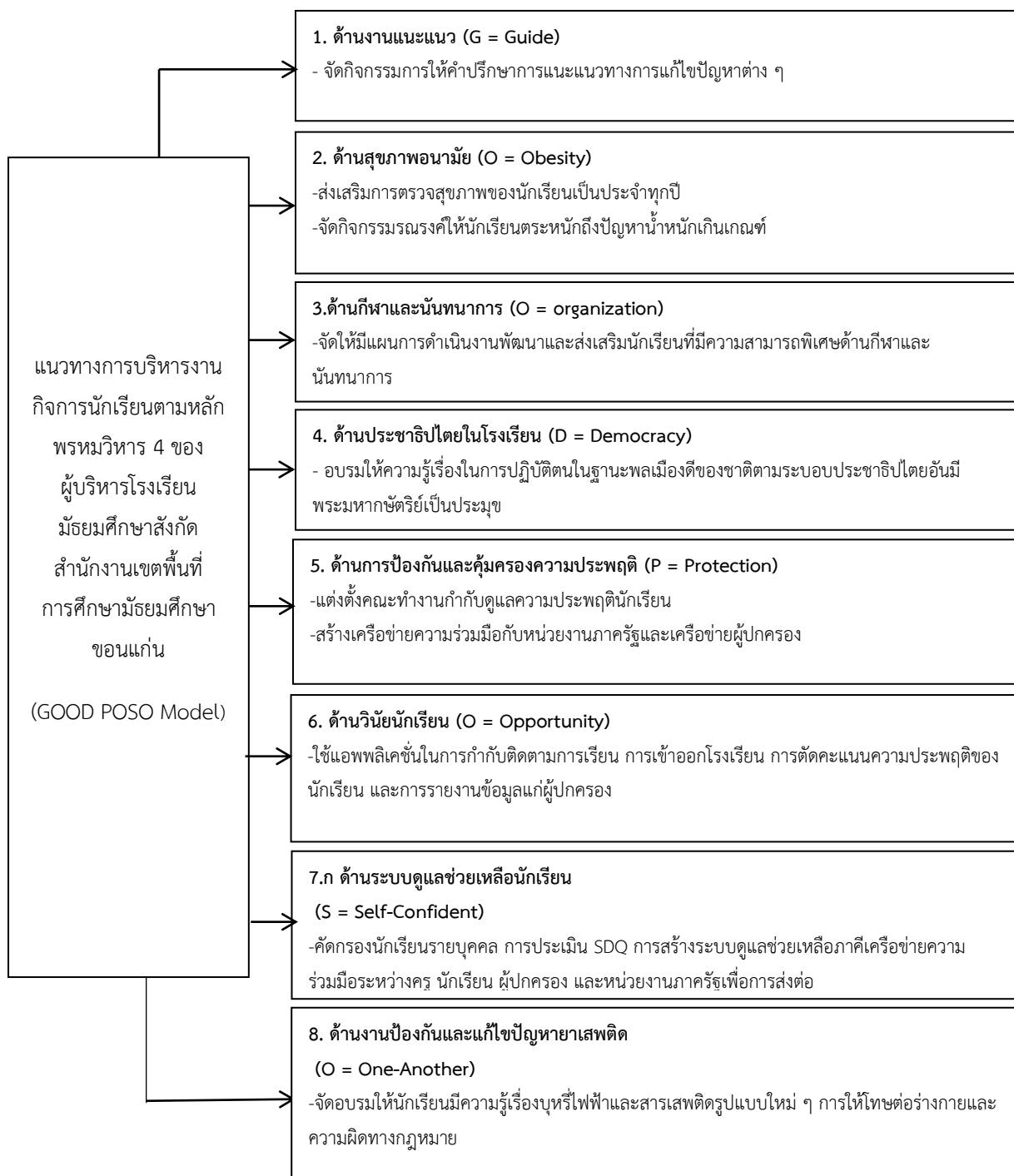
จากผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดไปทุกด้าน โดยด้านที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน รองลงมา ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความประพฤติ ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ด้านวินัยนักเรียน ด้านงานแนะแนว ด้านกีฬาและนันทนาการ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีระดับการบริหารงานกิจการนักเรียน ต่ำที่สุด ด้านสุขภาพอนามัย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากแนวนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดดำเนินการโดยนำหลักธรรมมาบูรณาการในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้นให้ความสำคัญกับงานประชาธิปไตยในโรงเรียนที่ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการบริหารจัดการ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็งส่งผลให้มีการดำเนินงานในด้านประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทุกด้าน และผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ กัญพัฒน์ แพงदान (2564) ที่ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดไปทุกด้าน ดังนั้น จึงเป็นบรรยากาศที่เอื้อให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดได้เสริมสร้างและพัฒนากิจการนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่สูงขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยนำไปสู่แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น หรือที่เรียกว่า GOOD POSO Model ซึ่งเป็นองค์ความรู้ให้สถานศึกษาในสังกัดนำไปใช้ และพัฒนาการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) ด้านงานแนะแนวควรจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษาการแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ 2) ด้านสุขภาพอนามัยควรส่งเสริมการตรวจสุขภาพของนักเรียนเป็นประจำทุกปี 3) ด้านกีฬาและนันทนาการควรจัดให้มีแผนการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านกีฬาและนันทนาการ 4) ด้านการส่งเสริมป้องกันและคุ้มครองความประพฤตินักเรียน ควรอบรมให้ความรู้เรื่องในการปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีของชาติตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 5) ด้านประชาธิปไตยในโรงเรียนควรแต่งตั้งคณะทำงานกำกับดูแลความประพฤตินักเรียน 6) ด้านวินัยควรใช้แอปพลิเคชันในการกำกับติดตามการเรียนรู้ การเข้าออกโรงเรียน การตัดคะแนนความประพฤติของนักเรียน และการรายงานข้อมูลแก่ผู้ปกครอง 7) ด้าน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรจัดให้มีการคัดกรองนักเรียนรายบุคคล การประเมิน SDQ การสร้างระบบดูแลช่วยเหลือภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานภาครัฐเพื่อการส่งต่อ และ 8) ด้านงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดควรจัดอบรมให้นักเรียนมีความรู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าและสารเสพติดรูปแบบใหม่ ๆ การให้โทษต่อร่างกายและความผิดทางกฎหมาย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการดำเนินการวิจัย GOOD POSO Model

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากสภาพการดำเนินงานแม้ว่าจะมีการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่มีบางประเด็นที่โรงเรียนให้ความสำคัญในการปฏิบัติน้อยกว่าประเด็นอื่นๆ ในแต่ละด้าน ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญและส่งเสริมหรือกระตุ้นให้มีการดำเนินงานให้มากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการส่งเสริมให้มีการสำรวจปัญหาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดปี
2. ส่งเสริมการจัดห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอต่อการให้บริการภายในโรงเรียน
3. จัดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมนันทนาการ
4. ตระหนักถึงการจัดกิจกรรมเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันและคำนึงถึงความปลอดภัยของนักเรียน
5. จัดอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
6. จัดทำคู่มือนักเรียนที่บรรจุระเบียบและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบอย่างสม่ำเสมอ
7. จัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดอบรมและควบคุมดูแลความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน
8. จัดทำแผนงานและกิจกรรมที่หลากหลายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา โดยออกแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. ควรมีการวิจัยเชิงบรรยายหรือการวิจัยแบบผสมผสานวิธีโดยนำหลักพุทธธรรมอื่น ๆ มาบูรณาการกับการบริหารงานกิจการนักเรียน เช่น หลักสังคหวัตถุ 4 หรือหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กัณพัฒน์ แพงदान. (2564). การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของโรงเรียนขยายโอกาส
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ชญรัฐ อิมโสมนัสสกุล. (2558). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแนวคิดทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง.
วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 5(2), 11-11.
ณัฐนันท์ คำชาย. (2562). การบริหารจัดการงานกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทพดินทร์
วิทยาเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงใหม่.
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจฺ ติโต) (2552). วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่.
https://www.mcu.ac.th/directory_uploads/administrator/file_upload/20180810135126_5579A3DA-BE21-41B8-A7AC-E517A756F6E5.pdf
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาวิทยาลัยเกษตรราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ ตูจันงค์, สาริตาส เจนเข้ว่า และสุนทร โคตรบรรเทา. (2562). การสร้างวินัยในสถานศึกษา. *Journal nmc.ac*, 9(1), 22-22.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, ชุตติภา บุตรดีวงศ์, สมเกียรติ เจษฎากุลทวี, พลิสฐ์ อมรเชษฐ์, และอภิชาติ นาเลาห์. (2565). การวิจัยแบบผสมผสานวิธี: กระบวนทัศน์การวิจัยในศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 1(3), 64-83.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. (2565). *นโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. ขอนแก่น: กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). *ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุรพัชร เกตุรัตน์. (2561). *การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ*. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Hoy, W.K. and Misllel, C.G. (2012). *Educational Administration Theory: Research and Practice*. New York: McGraw-Hill.